

Motion till riksdagen 2012/13:K228

av **Lotta Hedström och Mats Pertoft (MP)**

Översyn av begravningsväsendet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att spridning av aska bör tillåtas i alla nationalparker.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillstånd för delning av aska så att den kan strös på flera platser bör ges oavsett etnisk eller religiös tillhörighet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att promession bör tillåtas vid sidan av kremering och jordbegravning.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att offentliga organ i alla relevanta forum bör behandla alla typer av begravningsmetoder likvärdigt och ge olika företrädare full representation i dialoger och utredningar.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förbjuda formalin i behandlingen av döda kroppar.

Bakgrund

Varje kultur i mänsklighetens historia har haft sina seder och föreställningar runt döden och många olika metoder och praktiker för hur man handskats med den döda kroppen har förekommit under årtusendenas lopp. Tro och föreställning om livet och tillvarons natur speglas på ett konkret och drastiskt sätt i just – döden!

Om man kommer till en annan snarlik värld kan det vara bra att ha med sig viktiga föremål. Om man uppgår i ett formlöst Nirvana kan man lika gärna bränna bort all materia. Är det tänkt att man ska uppstå på salighetens dag gäller det att ha en så intakt kropp som möjligt etc. Menar man slutligen att det finns ett biologiskt och evolutionärt kretslopp att ta hänsyn till kan en ekologisk begravning börja fylla en viktig funktion.

Fel! Okänt namn på

Miljöpartiet menar därför att människor idag bör erbjudas en mycket mer långtgående valfrihet i valet av begravningsmetodik och ritualer.

Traditionellt svenska metoder

Kistbegravning är det traditionella bruket i vårt land och förekommer oftast på landsbygden. Det är en utrymmeskrävande metod där kroppen inte för-multnar, utan ruttar i sin kista på grund av bristande syretillträde på ett alltför stort djup. Begravningsplatser på och invid landets 3 200 kyrkogårdar fylls sakta upp.

Efter 1920-talet kom kremeringen, eldbegängelse, allt mer i bruk. Idag sker de flesta bisättningar – 8 av 10 stycken – efter att kropparna kremerats. Kremering är emellertid problematisk ut miljösynpunkt. Stora mängder bland annat kvicksilver, dioxin samt andra miljögifter sprids i systemet och i krematoriernas rök. ”Balsamering” är en förskönande omskrivning för att kroppen fylls av formalin för att någorlunda behålla formen under sin ibland månads-långa väntan på att brännas. Särskilt i storstäder är köerna betydande och balsamering utbredd. Ingen myndighet tar idag ansvar för att denna i övrigt bannlysta kemikalie fasas ut ur begravningshanteringen. Ospecificerad och icke bokförd fortsätter det dödskallemärkta formalinet att flöda.

Spridande av aska

Kremering är än så länge det stora alternativet till kistbegravning. Allt fler människor efterfrågar dock en friare möjlighet att låta sina avlidna uppgå i allt, utan den starka platsbundenhet som en fast gravplats utgör. Många vill sprida askan på ett friare sätt än i anvisade minneslundar. Det är tillåtet att 1 000 meter från strand sprida aska över vatten. Ingen människa eller djurart kommer till skada vid askspridning och ingen förorening sker som är värd att tala om då spåren efter spridd aska är obefintliga. Eventuella olägenheter är alltså lika med noll.

Trots att många ansökningar om spridning av aska i nationalparker kommer in till länsstyrelserna, avslås sådana önskemål regelmässigt. Hänvisning sker vanligen till en dom som bygger på ett yttrande av Svenska kyrkan. Man menar att spridning av aska, förutom i kyrkogårdslundar och över vatten, endast bör ske i öppna fjällvidder. Huvudargumenten är att platserna riskerar att bli nya, enskilda begravningsplatser. I de nordliga länen i Sverige ges däremot generellt tillstånd till spridning av aska i fjällområdena, förutsatt att det inte sker i närheten av vandringsleder.

Merparten av Sveriges befolkning bor dock inte nära fjällen och i realiteten blir det enbart tillämpligt inom ett begränsat geografiskt område samt för ett fåtal. Det blir inte likvärdigt för alla i landet. Däremot finns det nationalparker från Skåne i söder till Lappland i norr, vilka alla erbjuder fri natur att diskret

sprida askan i. Naturligtvis ska hänsyn tas till att inte störa allmänna stråk och stigar eller vara på platser där vandrare kan förväntas uppehålla sig.

Miljöpartiet menar att staten bör göra det tillåtet att på ett värdigt sätt sprida aska efter avlidna i alla nationalparker.

Delad aska

En familj i Malmö önskade relativt nyligen att få dela askan på platser i de båda länderna efter sin avlidna dotter för gravsättning i Sverige och USA. Hon hade rötter i båda länderna. Men den länsassessor som tog det negativa beslutet, menade att lagstiftningen i dag inte ger utrymme för dispens och att tillstånd får bara medges om det finns synnerliga skäl för det.

I ett annat fall som Regeringsrätten prövade 2006 avslogs en ansökan om dispens med tre röster mot två. Fallet rörde en ung man som hade rötter både i Sverige och Finland och vars sista önskan var att hans aska skulle spridas i båda länderna.

Praxis är att enbart tillåta askdelning om den avlidne är av ”asiatisk härkomst” och utifrån starka religiösa motiveringar där den avlidne antingen varit buddhist eller hindu.

Miljöpartiet menar att det i vår tid är orimligt att tillstånd ska ges beroende på etniskt ursprung eller religiös tillhörighet. Det är i strid med grundlagens krav på likhet inför lagen och utifrån trosfriheten.

Ansaret för begravningsväsendet

Ansaret för vad som sker i samband med döden har historiskt vilat på religiösa auktoriteter. I vår sekulära tid och i vårt sekulariserade land med den gamla statskyrkan lyckligen skild från staten, är det följaktligen en anonym länsstyrelse som ska ansvara för begravningsväsendet. Där finns emellertid sällan utsedda opartiska handläggare eller fastslagna beslutsvägar.

I statens hägn är det Socialdepartementet och delvis Skatteverket som för närvarande handskas med frågorna men de gör för närvarande det på ett passivt sätt utan inriktning eller kraft.

I realiteten är det emellertid kommersiella och ideologiska aktörer som Eldbegängelserörelsen, Sveriges Kyrkogårds- och Krematorieförbund, Fonis och Sveriges Begravningsbyråers förbund, med sitt företag Ignis, som dominerar med sina bedömningar, behov och sättande av praxis. När frågor rörande begravningsväsendet avhandlas i utredningar, samråd i statlig regi eller i kyrkogårdsförvaltningar eller i andra församlingar och beslutande organ i Svenska kyrkan avhandlas är det nästan bara de som konsulteras och som man delegerar ansvar till.

Nuvarande begravningslag tillkom då Svenska kyrkan var statskyrka och är idag otillräcklig och föråldrad både till innehåll och i sin tillämpning. Nya

Fel! Okänt namn på

metoder har tillkommit som på goda grunder bör beredas auktorisation genom en moderniserad begravningsförordning. Den växande globala migrationen och synkretismen gör att många förut formfasta religiösa föreställningar luckras upp och blandas. Människor i Sverige vill allt mer följa sitt eget sinne och sin personliga smak än vara bunden av traditionella och konventionella seder.

Handfallenheten inför begravningspraxis är således stor i hela den svenska administrativa apparaten. Miljöpartiet menar därför att ansvaret, valfriheten och tillsynen för begravningsväsendet behöver öppnas, tydliggöras och institutionaliseras bättre efter skilsmässan från kyrkan.

Promession

Ett kraftfullt utvecklingsarbete och metodframtagning har pågått under flera år när det gäller att få fram en förbättrad, ekologisk begravningsmetod. I över tio års tid har ett företag kämpat för att lansera promession, eller frystorkning som den från början kallades, som en förbättring av kistbegravningar och kremering.

Metoden går ut på att den döde fryses ned till under minus 100 grader med hjälp av flytande kväve. Vävnaderna faller då samman till ett organiskt stoft som därefter torkas med hjälp av frystorkning. Kvar blir 30 procent av kroppsvikten. Det torra stoftet gravsätts relativt ytligt och aerobt – med tillträde av syre och levande nedbrytare i mullagret. Då bryts kroppsresterna snabbt ned och kommer till nytta i ett organiskt och helt naturligt kretslopp. Inget förgås och allt tas tillvara. Man kan bokstavligen bli en blommande buske efter sin död.

Metoden gör det också fullt möjligt att säkert avlägsna alla de ibland farliga eller värdefulla metaller som finns i tänder och implantat.

Men ...

Promession är ännu inte tillåten fast begäran har ältats, utretts, bollats, vridits och vänts på, på ett för vårt land ovanligt valhänt sätt, mellan myndigheter, utredningar i dialoger och i kyrkoråd.

2007 beställdes en utredning av promession av den erfarne juristen Carl Axel Petri. Den döptes till "ett PM" och fick aldrig status som SOU. I den förordas promession och materialet förelades två kulturministrar, en socialdemokratisk och en borgerlig, som båda valde att inte behandla frågan.

Skatteverkets nya roll som folkbokföringsmyndighet efter statens separation från kyrkan har också medfört en tid av osäkerhet gällande begravningsrätt. Verket har till exempel varit okunnigt om vad promession inneburit och inte tillfullo kunnat ta rätt beslut i frågan. Just nu prövar en länsstyrelse vad som ska gälla för avlidna som väntar i frysrum. Kanske ska väntande pro-

missionskroppar behandlas på samma sätt som de som önskat att donera sina kroppar till forskning?

I den senaste propositionen om begravningslagen, 2011/12:51, valde regeringen att bara kalla promession för ”andra begängelsemetoder”. Under utredningens tretton månader tilläts anmärkningsvärt nog den enda företrädaren för metoden att förklara behovet och modellen under enbart en timme. I övrigt företrädde begravningsbranschen enbart av krematorierörelsen och till dem hörande kontakter.

Regeringen sa där även att det i dagsläget inte går att säga om promession alls kan bli aktuell. Ett tillstånd får meddelas ”endast om metoden är förenlig med kravet på en värdig behandling av avlidna samt även i övrigt framstår som lämplig ur bl.a. etiska, miljömässiga och ekonomiska hänseenden”. Med andra ord är promession uppskjuten på en obestämd framtid. För Miljöpartiet är det uppenbart att promession fyller alla rimligt ställda krav på hygien, etik, miljö och värdighet och är långt bättre än både traditionell kistbegravning och kremation.

Nedfrysta kroppar i väntan på promession

Vad som däremot är uppenbart oetiskt är hur avlidna som haft en uttalad önskan om promession i detta oreglerade tillståndsläge tillåts vara i en onödig väntan. Tio kroppar idag ligger i vänteläge över landet, en av dem sedan 2001. En kvinna i Lund som nyligen avled hade som sista vilja att kroppen skulle promeras, men efter flera juridiska turer beslöts om tvångsbegravning, mot både kvinnans och de efterlevandes vilja. (Tvångsbegravningen ställdes dock in samma dag som den planerades och har ännu inte verkställts.)

Slarviga kyrkogårdsförvaltningar respekterar gravfriden dåligt och handskas till och med emellanåt otillbörligt med dessa inhyrda stoft i sina frysrum. Hyra betalas av Promessa Organic, som väntar på tillräckliga tillstånd att genomföra promessionen. I dagsläget kan de inte heller med privata medel bekosta att fler förvaras på detta dyra sätt.

De församlingar som ursprungligen sagt sig vara positiva och velat införa möjligheten till promession har till och med övertalats av Sveriges Kyrkogårds- och Krematorieförbund att det skulle vara rent olagligt. Men ett ännu icke reglerat område är inte detsamma som en olaglighet. Få är de fritidspolitiker i kyrkans värld som genomskådar att det rör sig om kommersiella aktörers lobbying på dem och på kyrkogårdsförvaltningarna.

Miljöpartiet menar att det hastar att ge klartecken till att det är förenligt med svensk lag att genomföra promession. Både länsstyrelse, departement, Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation och andra organ inom Svenska kyrkans bör i sina konsultationer och beredningar vid sidan av de traditionella metodernas representanter ge fullvärdigt tillträde även till de som kan promessionsmetoden.

Fel! Okänt namn på

Stockholm den 27 september 2012

Lotta Hedström (MP)

Mats Pertoft (MP)